

ДЖЕРЕЛА НАЦІОНАЛЬНИХ ПЕРЕКЛАДІВ СВЯТОГО ПИСЬМА: АНГЛО-УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

У статті визначено специфіку синхронних та діахронних англомовних та українських перекладів Святого Письма, зумовлену різницею їхніх прототекстів. Виокремлено джерела першого ряду, до яких відносимо масоретські гебрейські тексти й грецьку Септуагінту, доповнені кумранськими рукописами. У свою чергу, масоретські тексти та Септуагінта заклали основу для латинської (Західної) й візантійської (Східної) традицій перекладів Біблії, які актуалізувалися у джерелах другого ряду – Вульгаті та церковнослов'янському перекладі відповідно. До джерел третього ряду зараховуємо канонічні (авторизовані) для певної лінгвокультури переклади Біблії, які офіційно визнані Церквою і/або поширені серед вірян та мають високий коефіцієнт цитування в позабіблійному дискурсі. В англомовному світі такий статус має Біблія короля Якова (1611). В українській традиції складно виділити єдине джерело третього ряду, хоча його функції в різних перекладах виконували російський синодальний переклад, перша повна українська Біблія 1903 р. і переклад І. Огієнка.

Ключові слова: масоретські тексти, Септуагінта, латинська традиція біблійного перекладу, візантійська традиція біблійного перекладу, прототекст, авторизований переклад Біблії.

Постановка наукової проблеми та її значення. Кожна нація формує власну біблійну концептосферу, безпосереднім джерелом якої слугують національні переклади Святого Письма. Як зазначив Н. Фрай, переклади Біблії часто «були потужними генераторами уявлень, наративу, альяцій та інших форм вербальної артикуляції у своїх культурах» [10, с. 31]. Суголосними з цим твердженням є думки українських дослідників про вплив тексту Святого Письма на українську мову й літературу. Михайло Москаленко, видатний український перекладознавець і перекладач окремих книг Старого Заповіту, наголосив, що українська культура довше від інших зберігала (і зберігає досі) «сакральний» підхід до перекладу: «Переклади та переспіви окремих біблійних текстів [...], а також використання тем і сюжетів Священної Історії неминуче опинялися в серцевині найбільш «стрижневих» творів української літератури нового часу» [7, с. 309]. Саме тому виникає потреба окреслити соціокультурні та лінгвокогнітивні чинники, які впливають на розбіжності національних перекладів Святого Письма.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історії та теорії англомовних перекладів Святого Письма присвячено розвідки Е. Гірша, Д. Ловтона, Дж. Міллера, Ю. Найди, Дж. Ньюмана, А. Томаса, Г. Фрейзера, Г. Кемпбела, а українські переклади досліджували Т. Барщевський, С. Головащенко, А. Даниленко, М. Жукалюк, В. Любащенко, Ю. Мороз,

Д. Степовик. Однак, незважаючи на окремі спроби розглянути конфесійні та ідеологічні особливості біблійних перекладів із сучасних соціокультурних методологічних позицій (Ш. Саймон, Я. Пелікан, Л. фон Флотов), ця проблема потребує комплексного опрацювання.

Мета статті полягає в комплексному аналізі англомовних і українських перекладів Святого Письма та виокремленні текстів, що слугували їхніми джерелами. Мета передбачає реалізацію таких завдань: 1) простежити історію англомовних і українських біблійних перекладів; 2) розробити типологію прототекстів національних перекладів Біблії.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Рецепція і переклад Святого Письма насамперед ускладнені відсутністю єдиного прототексту (відомі канони Старого Заповіту – масоретські тексти, кумранські рукописи / сувої Мертвого моря, арамейський Таргум, сирійська Пешіта і грецька Септуагінта). Відправним пунктом для перекладу Старого Заповіту тривалий час уважали масоретський текст, давньогебрейський оригінал Старого Заповіту, що його вчені-книжники *масорети* (з арамейського – традиціоналісти) передавали з покоління в покоління спершу в усній, а потім у письмовій традиції. Найдавніші з них – Ленінградський кодекс 1008 року, єдиний повний текст Старого Заповіту, Каїрський рукопис (IX ст. н. е.) і кодекс з Алеппо (X ст. н. е.)

Однак із твердженням про незаперечну прототекстовість масоретського тексту можна посперечатися. Протягом століть першоджерелом (або принаймні одним із першоджерел) для перекладачів Старого Заповіту і навіть для священних авторів Нового Заповіту слугували передусім не масоретські давньогебрейські тексти, а Септуагінта (LXX), переклад Сімдесятьох, зроблений грецькою мовою у III столітті до н. е. за ініціативою єгипетського царя Птолемея II для поповнення Александрійської бібліотеки «законами юдейськими». Розповідь про створення цього перекладу 72 юдейськими тлумачами, які, працюючи незалежно один від одного, відтворили текст абсолютно ідентично, відома з так званого «Листа Арістея до Філократа» [5]. Його автентичність на сьогодні піддається сумніву [22], однак для християн він став безперечним прикладом ієрофанії, богообраності. Цитати зі Септуагінти створюють інтертекстуальний місток між Старим і Новим Заповітами, оскільки священні автори використовували їх інколи дослівно, а часом з деякими змінами [17]. LXX – джерело перших перекладів «старою» латиною і перекладів так званої візантійської традиції. У праці з промовистою назвою «Кому належить Біблія?» Ярослав Пелікан зазначив, що саме завдяки грецькому перекладу Біблія набула статусу видатного твору світової культури, а юдаїзм із «чудернацької екзотичної релігії дивного східного народця» став світовою релігією, підготувавши як екзегетично-догматичне, так і соціальне підґрунтя для християнства [9, с. 121]. Водночас текст Септуагінти інколи помітно

відрізняється від масоретського тексту, що пояснювали відхиленнями чи навіть помилками перекладачів.

Частково оскаржити беззаперечний авторитет Септуагінти першим наважився святий Ієронім. Перекладаючи Біблію на «народну» латину, він, на відміну від своїх попередників (адже на той час вже існували переклади Біблії т. зв. «старою» латиною), зробив вибір на користь *hebraicaveritas*, «істини івриту». Як писав Франсуа Мартен, «проголошуючи *hebraicaveritas*, Ієронім говорить про те, що правильним є текст гебрійської Біблії. Тому кожного разу, коли виявляють розбіжності між грецьким і гебрійським текстами, уважають, що версія LXX не відповідає оригіналу» (переклад авт. – О. Д.) [19, с. 471]. Звичайно, Ієронім не міг не враховувати Септуагінту та старі латинські переклади, для яких вона слугувала джерелом. Для прикладу, св. Ієронім долучив до Вульгати свій переклад псалмів з гебрійської мови, а для літургійного вжитку залишив латинський переклад грецького тексту. Критичні видання Вульгати традиційно подають латинський переклад гебрійського і грецького текстів Книги Псалмів.

На думку дослідників, «[...] саме від наявних у нього перекладів він повертався до гебрійського оригіналу, щоб покращити і виправити вже існуючі переклади» і «[...] встановити достовірний варіант» (переклад авт. – О. Д.) [4, с. 128–29]. Із тією ж метою всі українські перекладачі повної Біблії ХХ ст. відійшли від візантійської традиції і повернулися до масоретського тексту як першоджерела Старого Заповіту. За основу переважно брали видання «*Biblia Hebraica*» Рудольфа Кіттеля (1937), підготоване за Ленінградським кодексом масоретського тексту.

Лише відкриття кумранських рукописів (сувоїв Мертвого моря) 1947 року змінило уявлення про непомильність масоретських текстів. Сувої Мертвого моря налічують 215 рукописів, що датовані періодом від середини III століття до н. е. до середини I століття н. е. Серед рукописів відсутня Книга Естери, та й інші книги збереглися не повністю.

Згідно з «теорією локальних текстів», яку висунув Франк Мор Кросс, між V і I століттями до н. е. розвинулося три сімейства давньогебрійського тексту, між якими спостерігаються певні відмінності. Палестинське сімейство представлено в кумранських рукописах, Єгипетське лягло в основу Септуагінти, а від Вавилонського походять масоретські тексти [15, с. 283]. До послуг сучасних перекладачів Старого Заповіту вже існують нові коментовані видання – «*Biblia Hebraica Stuttgartensia*» і «*Biblia Hebraica Quinta*», що врахували результати досліджень кумранських рукописів та інших стародавніх текстів, хоч і беруть за основу масоретський варіант.

Оскільки «християнство як релігія з самих витоків залежало від перекладу» [10, с. 29], то переклади Святого Письма не просто заміняли оригінали: вони самі ставали оригіналами, що, як уважалося, мали силу об'явлення. Перші «переклади-оригінали» й досі сприймають як сакральні канони, своєрідні *Texti Recerti*, які часто слугували головним або

додатковим джерелом для національних перекладів. Для Церкви Західного обряду таким джерелом другого ряду є Вульгата, точніше так звана Клементина або Сикстино-Клементинська Біблія Вульгата 1592 року, проголошена Тридентським собором автентичним перекладом, а для Церкви Східного обряду – біблійні тексти церковнослов'янською мовою, котру розробили солунські брати Кирило і Мефодій. Як зазначає Н. Фрай, переклад святого Ієроніма «породив коли не новий текст, то з певністю – нову його перспективу; на тисячу років саме Вульгата і стала для Західної Європи Біблією» [10, с. 29–30]. Це твердження може видатися суперечливим, адже протестантська церква з XVI століття послуговується національними перекладами Святого Письма. Однак більшість цих перекладів зазнали значного впливу латинського «перекладу-оригіналу».

Візантійська традиція втілилася в церковнослов'янських перекладах Святого Письма, першоджерелом яких слугувала Септуагінта. Однак і це твердження неоднозначне. Коли архієпископ Геннадій Новгородський вирішив зібрати всі наявні переклади Святого Письма церковнослов'янською, кілька книг (Параліпоменон, Книга Ездри, Книга Маккавеїв, Книга Неємії та Книга Товит) виявилися неперекладеними. Їх відтворив хорватський монах Веніамін з Праги на основі Вульгати. Результатом стала Геннадієвська Біблія 1499 року. Як стверджує Ярослав Ісаєвич, за основу Острозької Біблії було взято отриманий з Москви список Генадієвської Біблії, хоча на титульному аркуші зазначено, що текст є перекладом грецького перекладу 72 тлумачників [6, с. 685]. Тому Острозька Біблія теж частково опирається на Вульгату. Все ж таки, давніший рукопис слугував радше авторитетним зразком для звіряння, оскільки деякі книги були наново перекладені з грецької, а інші – суттєво відредаговані. Отже, «Острозька Біблія великою мірою є оригінальним виданням Святого Письма», новим текстом слов'янської Біблії – як за змістом, так і за формою [1, с. 250–251].

Острозька Біблія стала найважливішою церковнослов'янською Біблією (1581), що вперше об'єднала всі книги Святого Письма, зокрема й второканонічні. Навіть Московська Біблія 1663 року, що заклала основу для всіх наступних варіантів церковнослов'янського тексту для Російської православної церкви, була, як наголошено в її передмові, лише передруком «с готового переклада князя Константина Острожскаго печати неизменно, кроме орфографии и некоторых в мале имен и речений». Острозька Біблія лягла в основу Єлизаветинської (Єлизаветівської) Біблії 1751 року. Як зазначив Станіслав Росовецький, «її канонічний, як на той час, церковнослов'янський текст постав у вигляді послідовного опрацювання списку Геннадієвської Біблії (1499) вченими-редакторами Острозької Біблії (1583) та кількома генераціями київських учених-монахів» [12, с. 413–414]. Ще категоричніше висловився Рафаїл Турконяк, який вважає Єлизаветинську Біблію «[...] текстом Острозької Біблії, в якому мову зросійщено, а текст виправлено» [8].

Передруки тексту Острозької Біблії сприяли тому, що вжитий у ній варіант церковнослов'янської мови став найавторитетнішим. Зазначимо, що такі авторитетні дослідники, як І. Франко та Д. Чижевський уважали цей «послідовно церковнослов'янський текст без елементів української мови» досить консервативним явищем, адже ця Біблія «зафіксувала дальший розрив між церковнослов'янською (слов'янською) та літературною (напів-народною) мовою» [11, с. 229]. Крім того, Острозька Біблія закрила шлях до богослужінь уже наявним на час її створення перекладам Євангелія староукраїнською мовою й на довгий час перекреслила потребу і можливість створення нових українських перекладів.

Цікавим проектом із використання всіх джерел першого і другого рядів стали переклади Рафаїла Турконяка за ініціативи Українського Біблійного Товариства. Р. Турконяк, учень Йосипа Сліпого, вперше використав для українського перекладу Старого Заповіту не гебрійські тексти, а Септуагінту. Необхідність такого перекладу Р. Турконяк пояснив значними розбіжностями між грецьким та гебрійським текстами і тим, що знайдені в Кумрані сувої в багатьох випадках надають перевагу грецьким текстам [3, с. 8]. Окремим проектом Р. Турконяка став переклад Острозької Біблії, що підтверджує її особливий статус «перекладу-оригіналу» для української культури. Переклад Острозької Біблії вийшов друком 2007 року, а новий переклад повної Біблії з давньогебрійської і грецької – 2011 року. 2017 року Р. Турконяк видав підготовчий варіант новітнього перекладу окремих книг Старого Заповіту (Книги пророка Єремії, Плачу Єремії та Книги пророка Єзекіїля) з давньогебрійської мови. На сьогодні Р. Турконяк працює над українським перекладом Вульгати.

Окрім біблійних джерел першого і другого рядів, перекладачі Святого Письма більшою чи меншою мірою враховують досвід своїх попередників – як співвітчизників, так і іноземців. Причому деякі переклади набувають ваги своєрідного національного канону, визнаного офіційно або найбільш поширеного серед вірян, який слугує посередником для наступних біблійних перекладів.

В англomовному світі таким джерелом третього ряду став найвідоміший переклад Святого Письма, зроблений групою із сорока шести (за іншою версією – п'ятдесяти чотирьох) філологів 1611 року за дорученням короля Якова. Цей переклад – *The King James Bible* (Біблія короля Якова) – за традицією вважають офіційно схваленим («authorized»), хоча він не підлягав жодному офіційному затвердженню. Не претендував цей переклад і на абсолютну оригінальність. Як зазначили в передмові самі перекладачі, мета їхньої роботи – створити не новий переклад, а зробити його кращим, якщо не одним із найкращих. Однак результат перевершив усі очікування. Як влучно зауважив Ю. Найда, «[...] текст, який міг би стати серією позбавлених смаку компромісів, виявився надзвичайно вдалим перекладом завдяки бездоганному чуттю перекладачів у питаннях

екзгези і тонкому розумінню стилю публічного виступу» (переклад авт. – О. Д.) [21, с. 17].

Важко переоцінити значення цього тексту для британської культури. Більшість дослідників вважає, що за стилем, ритмічністю й гармонією цей переклад не має рівних. Його милозвучність мала й суто прагматичну мету. Головна функція Біблії короля Якова – літургійна, тобто вона призначалася для читання в церкві, а не вдома, тому й видана була у формі об'ємного фоліанту [18, с. 82]. Зараз саме цю Біблію найчастіше цитують, згадують і знають, оскільки, на думку багатьох дослідників, її головним наріжним каменем є запам'ятовуваність. Жоден сучасний переклад не затримується в пам'яті так, як Біблія короля Якова. На переконання Дж. Стайнера, цей переклад – поетична одомашнена версія біблійного тексту, адже англомовці сприймають її не як дещо чужинне, а як частину власного національного спадку [23, с. 365].

Існує й протилежний погляд, за яким Біблія 1611 року з моменту свого виходу в світ маніпулює суспільною свідомістю. Так, Дж. Фрейзер у статті з промовистою назвою «Біблія як фетиш» зауважив, що цей переклад став спробою церкви і короля як її глави взяти під контроль суспільне й культурне життя Англії. Зокрема, було заборонено робити примітки на полях, як у популярній серед народу Женевській Біблії, адже в одній із таких приміток висловлено сумнів щодо божественного права короля [16]. Існують свідчення, що сучасники сприйняли переклад без особливого захвату. Його популярність прийшла у XVIII столітті завдяки ораторії Георга Фрідріха Генделя «Месія», лібрето якої складала цитати з Біблії короля Якова.

Про популярність перекладу свідчать його редаговані перевидання. Перші такі редакції дотримувалися принципу дослівності, що наприкінці XIX століття набув нового обґрунтування. Було сформульовано педантично-науковий підхід очуження, згідно з яким – що буквальніший переклад, то ближчий він до першотвору.

Вимоги до читача ставили дуже високі, проте під час перекладання Біблії вагомою була й містична складова, зокрема думка про те, що здатність зрозуміти «темні місця» очуженого перекладу є мірилом духовного пізнання, дарованого читачам Богом. Перша така версія Біблії короля Якова – *The Revised Version* (Виправлена Версія) – вийшла друком 1881 року і зазнала повного провалу. Іншим прикладом нового буквалістичного підходу стала так звана *American Standard Version* (Американська Нормативна Версія) (1901), над якою протягом тридцяти років працювала група американських і британських науковців. Цей переклад, написаний елизаветинською англійською з «очуженими» граматичними структурами, використовують переважно студенти семінарій, а серед вірян він ніколи не був популярним [21, с. 20]. Винятком стали Свідки Єгови, які взяли на озброєння першу в англомовній перекладній традиції послідовну транскрипцію імені Бога – *Jehovah* (в

попередніх перекладах ця форма була зафіксована від трьох до п'яти разів, переважно в тих епізодах, де Господь відкривається Мойсею).

Як підсумував Гордон Кемпбел, традицію авторизованого англійського перекладу Біблії продовжували у трьох напрямках: 1) редакції попередніх виправлених версій: Виправленої Версії 1881 року та Американської Нормативної Біблії; 2) редакції самої Біблії короля Якова; 3) принцип, згідно з яким Біблія 1611 року, – найкращий і єдино можливий переклад [14, с. 261]. Найвідоміший переклад другого типу – *New King James Version of the Bible* (Нову Версію Біблії короля Якова) (1979–1982) – зробили за принципом, що його самі перекладачі (чи радше редактори) визначили як *complete equivalence* («повну еквівалентність») на противагу принципу «динамічної еквівалентності» [20]. «Повна еквівалентність» удало поєднувала вимоги вже популярного на той час необуквалістичного підходу до перекладу й так званого «біблеїзму», згідно з яким лише дослівне відтворення тексту Біблії стане ключем до розуміння її ідей. Водночас редакція на рівні морфології й синтаксису була досить радикальною: зокрема, перекладачі усунули архаїчні форми, насамперед такі, як дієслівне закінчення *-th* та займенник другої особи однини *thou, thee, thy*, що є візитівкою Біблії короля Якова.

В українській традиції складно виділити єдиний переклад – джерело третього ряду. Перші часткові переклади Святого Письма народною мовою, що з'явилися в Україні XVI століття під впливом загальноєвропейського руху Реформації, опиралися переважно на чеські, німецькі й польські посередники: чеську Біблію 1506 р. («Біблія Руська» Франциска Скорини), Новий Завіт Секлюціана 1553 р. (Пересопницьке Євангеліє), Радзивілову Біблію 1563 р. (Крехівський Апостол), переклад М. Чеховича (Біблія в перекладі В. Негалевського).

Пилип Морачевський, перший перекладач Псалтиря новоукраїнською мовою (1865), окрім церковнослов'янського тексту використовував як посередник російський синодальний переклад Біблії 1863 р. Втім аналіз його Псалтиря свідчить і про звернення до перекладів латинської традиції, зокрема Вульгати.

Російський синодальний переклад – головне джерело «осучасненого» перекладу Патріарха Філарета (2004). На початку 1990-х переклад «Нового Завіту з додатком Псалмів і Притч» завершили представники баптистської церкви (Я. Духонченко, Г. Деркач, Д. Деркач) і видали в Стокгольмі багатотисячними накладами. Цей перекладацький проект, що мав на меті дати українцям текст Біблії «живою, легкодоступною мовою», було зроблено за посередництва російського синодального перекладу та перекладу І. Огієнка (1962).

Характерним прикладом конфесійної суперечки з приводу перекладацького посередництва може бути історія, пов'язана з виданням Римської Біблії (1963). На одному з етапів перекладання Біблійна комісія Чину Василіян помітила певну залежність праці І. Хоменка від перекладу

П. Куліша (1903). Перекладач не заперечував цього і навіть рекомендував зазначити у вступі, що переклад зроблено «під великим впливом Куліша» [1, с. 265]. Проте Комісія зобов'язала І. Хоменка виправити текст, оскільки вважала залежність католицького перекладу від православного неприпустимою.

Натомість на форзаці Біблії церкви християн-євангелістів зазначено, що це видання 2006 р. – «виправлений та упорядкований переклад П. Куліша» [2].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Особливості національних перекладів Святого Письма не в останню чергу залежать від тексту, з якого перекладають, що може бути (а) джерелом першого ряду (для Старого Заповіту – це давньогебрейські тексти і Септуагінта, для Нового – давньогрецький Textus Receptus); (б) джерелом другого ряду (Вульгата і церковнослов'янський текст); (в) джерелом третього ряду (національні переклади, наприклад, російський синодальний переклад). У багатьох випадках перекладачі Святого Письма більшою чи меншою мірою використовують джерела всіх трьох рядів. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробці концептуально-соціологічної типології девіацій у перекладах Біблії та встановленні їхнього взаємозв'язку з національними біблійними концептосферами.

Список використаної літератури

1. Барщевський Т. Переклади Біблії церковнослов'янською і українською мовами / Т. Барщевський // Міжнародний біблійний коментар, католицький та екуменічний коментар на XXI століття : у 6-ти т. / відп. ред. В. Р. Фармер. – Львів : Свічадо, 2017. – Т. 1. – С. 244–270.
2. Біблія з коментарями / гол. ред-упоряд. єп. В. Боєчко. – К. : Life Publishers International, 2006. – 2234 с.
3. Біблія. Книги Святого Письма Старого та Нового Завіту / [пер. Р. Турконяк]. – К. : Укр. Біблійне Товариство, 2013. – 1213 с.
4. Брат Ришар из Тэзе. Дышит ли Святой Дух в несовпадении толкований и переводов? // Предание и перевод: Успенские чтения / сост. К. Сигов. – К. : Дух і літера, 2014. – С. 123–132.
5. Иваницкий В. Письмо Аристия к Филокриту (введение, перевод и комментарии) / В. Иваницкий // Труды Киевской духовной академии. – 1916. – № 7–8. – С. 153–198; № 9–10. – С. 1–37; № 11. – С. 198–225.
6. Ісаєвич Я. Острозька Біблія // Енциклопедія історії України : в 10 т. / редкол. : Смолій В. А (голова) та ін. ; Ін-т історії України НАН України. – Київ : Наук. думка, 2010. – Т. 7. Мл-О. – 728 с.
7. Москаленко М. Тисячоліття: переклад у державі слова // Статті. Публіцистика. Спогади про Михайла Москаленка / упоряд. М. Лабінський. – К. : Основи, 2011. – С. 295–323.
8. Отець Рафаїл Турконяк і переклад Острозької Біблії : інтерв'ю. Мистецька сторінка [Електронний ресурс] / спілкув. М. Крат. Режим доступу: <http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=1047> (21.02.2017).
9. Пелікан Я. Я. Кому ж належить Біблія? Історія Святого Письма крізь століття : пер. з англ. – К. : Дух і літера, 2011. – 392 с.

10. Фрай Н. Великий код. Біблія і література / пер. І. Старовойт. – Львів : Літопис, 2010. – 362 с.
11. Чижевський Д. Історія української літератури (від початків до доби реалізму) / Д. Чижевський. – Нью-Йорк : Українська Вільна Академія Наук у США, 1956. – 511 с.
12. Шевченківська енциклопедія : в 6 т. / редкол. : М. Г. Жулинський (гол.). – К. : НАН України, Ін-т літ-ри ім. Т. Г. Шевченка, 2012. – Т. 1. – 744 с.
13. Юревич Д. Пророчества о Христе в рукописях Мертвого моря / Д. Юревич. – СПб. : Аксион эстин, 2004. – 254 с.
14. Campbell G. Bible. The Story of the King James Version 1611–2011. – New York : Oxford Univ. Press Inc., 2010. – 354 p.
15. Cross F. M. The Contribution of the Qumran Discoveries to the Study of the Biblical Text // Qumran and the History of the Biblical Text / ed. by F. M. Cross, S. Talmon. – Cambridge, Massachusetts; London : Harvard Univ. Press, 1975. – P. 278–292.
16. Fraser G. A Fetish for the Bible // The Guardian. 21.12. 2010.
17. Hoebner H. New Testament, Old Testament Quatations in the New Testament // Anchor Bible Dictionary / ed. by D. N. Freeman. – New York, 1992. CD ROM Edition, Logos Library System, 2.1.1997.
18. Lawton D. Faith, Text and History: the Bible in English. – Charlottesville : University Press of Virginia, 1990. – 203 p.
19. Martin F. Pour unt theologie de la lettre. L'inspiration des Écriture.– Paris : Les Editions du Cerf, 1996.– 492 p.
20. New King James Version. Preface. URL : <http://www.bible-researcher.com/nkjv.html#preface> (03.11.2016).
21. Nida E. A. Toward a Science of Translation, with special reference to principles and procedures involved in Bible translating. – Leiden : E. J. Brill, 1964. – 331 p.
22. Peters M. K. Septuagint // Anchor Bible Dictionary / ed. by D. N. Freedman. – New York : CD ROM Edition Logos Library System, 1992–1997. – № 2–1.
23. Steiner G. After Babel. Aspects of Language and Translation. – Oxford; New York : Oxford Univ. Press, 1992. – 538 p.

Дзера Оксана. Источники национальных переводов Священного Писания: англо-украинский контекст. В статье определена специфика синхронных и диахронных англоязычных и украинских переводов Священного Писания, обусловленная разницей их прототекстов. Выделены источники первого ряда, к которым относим масоретские гебреевские тексты и греческую Септуагинту, а также кумранские рукописи. В свою очередь масоретские тексты и Септуагинта стали основанием для латинской (западной) и византийской (восточной) традиций переводов Библии, которые актуализировались в источниках второго ряда – Вульгате и церковнославянском переводе соответственно. Источники третьего ряда включают канонические (авторизированные) для определенной лингвокультуры переводы Библии, которые официально признаны церковью и/или популярны среди верующих, а также имеют высокий коэффициент цитирования во внебиблейском дискурсе. В англоязычном мире такой статус имеет Библия короля Якова (1611). В украинской традиции сложно выделить единственный источник третьего ряда, хотя его функции в разных переводах выполняли русский синодальный перевод, первая полная украинская Библия (1903) и перевод И. Огиенко.

Ключевые слова: масоретские тексты, Септуагинта, латинская традиция библейского перевода, византийская традиция библейского перевода, прототекст, авторизированный перевод Библии.

Dzera Oksana. The Sources of National Translations of the Holy Scripture: English and Ukrainian Context. The article highlights the specificity of synchronic and diachronic English and Ukrainian translations of the Holy Scripture determined by the difference of their prototexts. The author differentiates several levels of the sources. The sources of the first level include Masoretic Hebrew texts and Greek Septuagint, the list being supplemented with the Dead Sea Scrolls. In their turn Masoretic texts and Septuagint laid the foundation for the Latin (Western) and Byzantine (Eastern) traditions of Bible translations, actualized in the sources of the second level – the Vulgate and the Church-Slavonic translation accordingly. Sources of the third level cover the translations, canonized in a certain lingual culture, i.e. they are authorized by the Church and/or popular among the believers and are frequently quoted in extra-Biblical discourses. In the Anglophone world King James' Bible (1611) has an undisputably authorized status. It is difficult to single out any unique source of the third level in the Ukrainian tradition, although Russian Synod translation, the first complete Ukrainian Bible (1903) and the translation by I.Ohiienko can be considered as the most obvious samples of it/

Key words: Masoretic texts, Septuagint, Latin tradition of the Bible translation, Byzantine tradition of the Bible translation, prototext, authorized translation of the Bible.

Стаття надійшла до редколегії 10.10.2017